

TARIMSAL İŞLETMELERİN ÖZGÜLENMESİ SORUNU VE BU SORUNUN TARIM REFORMU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yard. Doç. Dr. İpek SAĞLAM*

GİRİŞ

Toprak insanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için mutlak önem taşıyan bir unsurdur ve günümüzde de artan bir değer olarak varlığını korumaktadır. Zira insanoğlu yaşamak, barınmak ve beslenmek için toprağa bağımlıdır. Yer yüzünde yaşayan insan sayısı gün geçtikçe artmakta; buna karşın sınırlı kapasitesi bulunan topraklardan elde edilen ürünlerin toplam miktarı bu artış karşısında yetersiz kalmaktadır. Beslenme ihtiyacını giderebilecek olan ürünler, topraktan tarım yoluyla elde edilebilmektedir. Tarımsal üretimin olmazsa olmazı da tarımsal araziler yani topraktır.

Tarımsal araziler gelecek nesillere emanet edeceğimiz, aynı zamanda da tüm insanlığın hizmetine adanmış olan evrensel bir mirastır. Toprak hukukunun amacı da, bu mirasın bölünüp parçalanmasının önüne geçmektir. Tarım arazilerinin verim elde edilemeyecek kadar küçük parçalara ayrılmasının en önde gelen sebebi, mirasın mirasçılar arasında paylaşılmasında aynen taksim ilkesinin benimsenmesidir¹. Türk Medeni Kanununun 659-668 maddelerinde aynen taksim

* Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Anabilim Dalı.

¹ Bu ilke uyarınca hedeflenen terekedeki malların mirasçılara aynen paylaşılması olup, terekedeki unsurların paraya çevrilerek bu paranın paylaşılması veya başka değerlerle değiştirilmesi değildir. Mümkün olduğunca terekede bulunan malvarlığının mirasçılara aynen taksimi Kanunun amacına da uygundur. Bu ilke TMK m. 650'nin ifadesinden de anlaşılmaktadır. Miras bırakan arkasında sekiz mirasçı bırakmış olsa ve tereke kapsamında bir adet tarımsal taşınmaz bulursa, aynen taksim kuralı gereğince bu taşınmazın satılıp paraya çevrilmesi ve bu paranın paylaşılması yerine taşınmazın sekiz parçaya bölünüp sekiz mirasçıya paylaşılması gerekecektir. Elbette ki böyle bir çözüm, tarım arazilerinin parçalanmasına ve veriminin düşmesine sebebiyet verecektir. Ancak

ve eşitlik ilkelerinden ayrılan kanun koyucu getirdiği düzenleme ile tarımsal arazilerin yok olmasına yol açabilecek uygulamaların sakıncalarını bertaraf etmeyi hedeflemiştir.

Makalemizde önce Türk Medeni Kanunu'ndaki tarımsal taşınmazların özgülmesine (tahsisine) ilişkin hükümlere değinilecek; daha sonra ise Tarım Reformu Genel Müdürlüğü bünyesinde bir toprak bankasının kurulabilmesi amacıyla hazırlanmış olan “*Tarım Reformu Genel Müdürlüğü'nün Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunun Değiştirilerek Toprak Bankası Kurulmasına Dair Kanun Teklifi*”de incelenerek tarım reformu açısından tarımsal taşınmazların özgülmesi sorunu ele alınacaktır.

I. Tarımsal İşletmeler

Tarımsal işletmeler en genel tanımlamayla tarım üretimine özgülünen taşınmazlardır². TMK m. 659'a göre: tarımsal işletmeler ekonomik bütünlüğe ve yeterli tarımsal varlığa sahip olup terekede yer alan unsurlar şeklinde düzenlenmiştir. Yine belirtmek gerekir ki; tarımsal işletmelerin en olmazsa olmaz birleşeni topraktır. Bir tarımsal işletmede üç ana unsur mevcuttur. Bunlar; müteşebbis, emek ve sermayedir³. Bu unsurları sırasıyla inceleyecek olursak müteşebbis,

unutulmamalıdır ki, mirasçılardan tümünün anlaşması ile aynen taksim kuralı hilafına bir taksim biçimi kararlaştırılabilecektir. Aynen taksim ilkesi ile ilgili olarak bkz: SEROZAN, Rona – ENGİN, Baki İlkay; Genişletilmiş 2. Bası, Ankara 2008, s. 449; İNAN, Ali Naim/ ERTAŞ, Şeref/ ALBAŞ, Hakan; Türk Medeni Hukuku Miras Hukuku, 7. Bası, Ankara 2008, s. 562; ANTALYA, O. Gökhan, Miras Hukuku, İstanbul 2009, s. 456; DURAL, Mustafa/ ÖZ, Turgut, Türk Özel Hukuku Cilt IV Miras Hukuku, İstanbul 2006, s. 459; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Necip, Miras Hukuku, İstanbul 1987, s. 708; HATEMİ, Hüseyin, Miras Hukuku, İstanbul 2004, s. 136; İMRE, Zahit/ ERMAN, Hasan, Miras Hukuku, Gözden Geçirilmiş 7. Basım, İstanbul 2010, s. 465.

² Tarımsal işletmeler ile ilgili genel bilgi ve İngiliz hukukundaki tarımsal işletme kirası ile ilgili açıklamalar için bkz: AYBAY, Aydın, İngiliz Hukukunda Taşınmaz Kirası ve Kiracıların Korunması Sorunu, İstanbul 1975, s. 162-165.

³ Tarımsal işletme kavramı için bkz: EREN, Fikret – BAŞPINAR, Veysel, Toprak Hukuku, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara 2005, s. 176 vd.; BAŞPINAR, Veysel, “Türk Medeni Kanunu ve Yeni Gelişmeler Karşısında Tarım İşletmelerinin Tahsisi”, Fikret Eren Armağan, Ankara 2006, s. 266 vd.; GÖKÇE, Ziya, “Tarımsal İşletmenin Tahsisi”, Prof.Dr. Hayri Domaniç'e 80. Yaşgünü Armağanı, C.II, İstanbul 2001, s. 832 vd.; UYAR, Talih, Türk Medeni Kanunu Miras Hukuku, C. III, Ankara 2003, s. 2881-2882; BAĞATUR, M. Çağrı, “Tarımsal İşletmelerin Özgülmesi”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 1999/3, s. 863; AYAN, Mehmet, Miras Hukuku, Güncelleştirilmiş 5. Baskı, Konya 2009, s. 267; CİN, Halil, Eski ve Yeni Türk Hukukunda Tarım Arazilerinin Miras

işletmeyi kendi adına ve hesabına işleten kişidir⁴. Müteşebbis malik olsun olmasın çoğunlukla işletmede çiftçilik yapıp, işletme faaliyetini bizzat gerçekleştirir. Ancak müteşebbis çiftçinin bu faaliyeti şahsen yerine getirmesi her zaman mümkün olmaz. Önemli olan yönetim ve sorumluluğun müteşebbisin elinde toplanmasıdır. Yani müteşebbis arazide bizzat çalışmasa da esas olan işletmeyi onun idare etmesidir⁵.

Toprağı işleyip onu verimli kılan, bakımını yapıp ürünleri toplayan insan ve makinelerin sarf ettikleri güç toplamı ise bir tarımsal işletmenin emek unsurunu teşkil eder⁶. Emek unsuru içinde müteşebbisin ve ailesinin bireysel çabaları yer alır ancak bazen işletmenin büyüklüğü başka kişilerin de emeğinden yararlanmayı zorunlu kılabilecektir. Bu gibi durumlarda istisnaen de olsa müteşebbis bizzat işletmede çalışmayıp, üretim faaliyetinin yönetimini üstlenebilir.

Sermaye unsurunun kalbi topraktır. Topraksız bir tarımsal işletme var olmaz. Sermaye unsurunun kapsamına binalar, araç ve gereçler, hayvanlar, tohum stokları da dahildir⁷. Bir tarımsal işletme kapsamında tarıma elverişli topraklarla beraber tarıma elverişsiz topraklar da bulunabilir⁸. Ancak bir tarımsal işletmenin tamamı tarıma elverişsiz topraklardan ibaret olamaz. Ortada en azından ıslah edilerek ileride tarıma elverişli hale getirilebilir topraklar bulunmalıdır⁹.

Yoluyla İntikali, Ankara 1979, s. 122 vd.; ZEVKLİLER, Aydın, Türk Miras Hukukunda Tarımsal İşletmelerin Tahsisi, Ankara 1970, s. 71 vd.; KÖPRÜLÜ, Bülent, Toprak Hukuku Dersleri, Cilt I, İstanbul 1958, s. 338; CİN, Halil, "Medeni Kanun ve Toprak - Tarım Reformu Kanunu Açısından Tarım İşletmelerinin Tahsis Şartları", AÜ Hukuk Fakültesi 50. Yıl Armağanı, Ankara 1977, s. 151; DONALD, Paul F.- PISANO, Giovanna - RAYMENT, Matthew D. - PAIN, Deborah J., "The Common Agricultural Policy, EU Enlargement and The Conservation of Europe's Farmland Birds; Science Direct.Com, s. 5.

⁴ Tarım ürünleri elde edilmesine hizmet eden işletme mutlaka müteşebbisin mülkiyetinde bulunmak zorunda değildir. Müteşebbis o işletmeyi kiracı olarak da işletiyor olabilir. Bkz. ZEVKLİLER, s. 72.

⁵ CİN, s. 127.

⁶ GÖKÇE, s. 834.

⁷ Tarlalar, çiftlikler, bağ, bahçe, bostanlar, mer'alar, çayırar, ağıllar, ahırlar, arı kovanları da tarımsal işletme kapsamına dahildir. İMRE - ERMAN, s. 484; DURAL/ÖZ, s. 496; ÖZTAN, Bilge, Miras Hukuku (Tablolar ve Örneklerle), Ankara 2008, s. 411.

⁸ Örneğin bu topraklar işletilmeye elverişli olmamakla beraber hayvancılık yapmaya müsait nitelikte olabilir.

⁹ ZEVKLİLER, s. 75; GÖKÇE, s. 837.

Müteşebbis, emek ve sermaye unsurlarının bir araya gelmesiyle oluşan tarımsal işletmeler, mal veya hizmet biçimindeki değerleri üretirler. TMK m. 659'da tarımsal işletmelerin “ekonomik bütünlüğe ve yeterli tarımsal varlığa sahip oldukları” vurgulanmıştır. Bu madde düzenlemesinden anlaşılacağı üzere, tarımsal taşınmaz mallar ve bunlara bağlı taşınır mallar¹⁰ ekonomik açıdan bir küle teşkil ederler¹¹. Yani tüm bu unsurların tarımsal işletme çatısı altında ekonomik fonksiyonlarını yerine getirebilmesi, hepsinin bir arada bulunması veya kullanılmasıyla mümkündür¹². Tüm araziler, bina, tesis ve taşınırlar ekonomik açıdan tarımsal işletmeye bağlı olmalıdır. Bu unsurlar arasında bir amaç ve işbirliği bağı bulunmalıdır¹³.

Ekonomik açıdan bir bütünün teşkili için arazilerin, binaların veya tesislerin bitişik yani dış görünüm açısından yan yana olmaları zorunlu değildir¹⁴. Örneğin arazilerin tek parça halinde olması aranmaz. Ekonomik bütünlük için gerekli olan, işletmenin bir elden yönetilmesidir. Ayrı ayrı taşınmazlar fonksiyonel açıdan birbirlerini tamamlamaktaysalar, aralarındaki fiziki uzaklık, iktisadi bir bütün olarak işletildikleri gerçeğini göz ardı etmemize sebep olmayacaktır.

Tarımsal taşınmazın tamamında aynı tip üretimin yapılması zorunlu değildir. Aynı işletme içinde birbirinden farklı üretimler de sürdürülebilir. Örneğin tarlada ekim yapılırken işletme kapsamındaki yaylada da arıcılık yapılabilecektir¹⁵.

Yasal düzenlemeler kapsamında yapılmış olan tarımsal işletme tanımları ise hem 26.01.2003 tarih ve 25005 Resmi Gazete Sayılı “*Tarım İşletmelerinin Yeterli Tarımsal Varlığa Sahip Olup Olmadığının Tespitine Dair Yönetmelik*” m.4’de hem de 30.06.2003 tarih ve 25154 Resmi Gazete Sayılı “*Yeterli Tarımsal*

¹⁰ Örneğin aletler, makineler, bitkisel ve hayvansal üretim araçları, hayvanlar ve diğer sermaye unsurları bu taşınırlara örnek olarak sayılabilir.

¹¹ Yargıtay’ın tarımsal işletmelere ilişkin tanımı için bkz: Yargıtay 2. HD. 1.4.1952 T., 1952/2022 sayılı Karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası; Yargıtay 2. HD. 4.10.1984 T., 1984/5667 (İMRE- ERMAN, s. 484-485). Karara göre; “Tarımsal işletme; yapı, araç, gereç, hayvan ve sermaye unsurlarından oluşan, yine tarımsal alanda üretimde bulunan ve belirli büyüklüğe sahip olan bir ekonomik bütünlük”tür.

¹² SAYMEN, Ferit Hakkı, “Zirai Miras Hukuku”, İktisat Fakültesi Dergisi, C. 4, s. 366; GÖKÇE, s. 833.

¹³ BAĞATUR, s. 863; TUOR/PICENONI, Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch, Das Erbrecht 2. Abteilung, 2. Auflage, Bern 1966, Art. 620, N.6.

¹⁴ ÖZTAN, Bilge, Miras Hukuku Tablolar ve Örneklerle, Ankara 2008, s. 410.

¹⁵ Benzer örnek için bkz: CİN, s.123.

İşletme Büyüklüklerinin Tespitine Dair Tebliğ” m.4’de aynıdır. Bu düzenlemelere göre tarımsal işletme: “*Üretim faktörlerini kullanarak, bitkisel ve/veya hayvansal ve/veya su ürünleri ürünlerinin üretimi için tarımsal faaliyet yapan ve işletme içerisinde tarımsal ürünlerin üretimden sonra koruma ve/veya işlemlerini yaparak; mamul veya yarı mamul hale getirmeye yönelik ekonomik faaliyette bulunan işletmedir*”¹⁶.

Tarımsal işletmede¹⁷ bulunması gerekli olan ekonomik amaç ve işbirliği bağı miras bırakanın ölümü anında mevcut olmalıdır. Bu bağın geçici süre ile kaybedilmiş olması¹⁸ tarımsal işletme niteliğinin kaybına yol açmaz.

TMK m. 659’da yer alan tarımsal işletme unsurlarından bir diğeri de, bu tip bir işletmenin “yeterli tarımsal varlığa sahip olması”dır. Tarımsal işletme olarak kabul edilebilmek için sadece ekonomik bütünlüğe sahip olmak yeterli değildir; aynı zamanda yeterli miktarda bir tarımsal varlık da aranacaktır. TMK’da tarımsal işletmelerin büyüklüğü hususuna ilişkin bir düzenleme yoktur. TMK m. 659/III’de “*işletmenin yeterli tarımsal varlığa sahip olup olmadığı, tarım bölgeleriyle tarım türlerinin özellikleri göz önünde tutularak ilgili bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenir*” şeklinde bir düzenleme bulunmaktadır.

Bu düzenlemeden hareketle Resmi Gazete tarihi 26.1.2003 ve Resmi Gazete sayısı 25005 olan “*Tarım İşletmelerinin Yeterli Tarımsal Varlığa Sahip Olup Olmadığının Tespitine Dair Yönetmelik*” ve Resmi Gazete tarihi 30.6.2003 ve Resmi Gazete sayısı 25154 olan 2003/20 Tebliğ No’lu “*Yeterli Gelirli Tarımsal İşletme Büyüklüklerinin Tespitine Dair Tebliğ*” çıkarılmıştır. Adı geçen Yönetmeliğin amacı, tarım işletmelerinin ekonomik bütünlüğünü korumak, işletme arazilerinin bölünmesini önleyerek sürdürülebilirliğini sağlamak ve yapılacak

¹⁶ Anayasa Mahkemesi tarafından 10.05.1976 günlü, E.1973/42, K. 1976/48 Sayılı Karar ile iptal edilen 1757 Sayılı Toprak ve Tarım Reformu Kanunu m.7’de ise tarımsal işletme: “...*çiftçilik yapılması için gerekli toprak, bina, tesis, alet, makine, bitkisel ve hayvansal üretim araçlarından bir veya birkaçı ile işgücünün birlikte kullandığı üretim birimidir*” şeklinde tanımlanmaktaydı.

¹⁷ Değerinde azalma olmaksızın aynen taksimi mümkün olmayan eşyalara örneğin tarımsal işletmelere ilişkin vasiyetin tenkisi ve tenkis konusunu geri verme yükümlülüğü ile ilgili detaylı bilgi için bkz: YAVUZ, Cevdet, Miras Hukukunda Tenkisten Sonra Tenkis Konusunu Geri Verme (İade) Yükümlülüğü, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt LI, Sayılar 1-4’den Ayrı basım, İstanbul 1986, s. 324.

¹⁸ Bir yangın veya su baskını ile işletmenin kısmen zarar gördüğü haller bu duruma örnek olarak verilebilir.

paylaşımlarda işletmelerin yeterli varlığa sahip olup olmadıklarını tespit etmektedir¹⁹.

Resmi Gazete tarihi 05.3.1985 ve Resmi Gazete sayısı 18685 olan 3155 sayılı “*Tarım Reformu Genel Müdürlüğü’nün Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun*” kapsamında tarımsal işletmelerin yeterli tarımsal varlığa sahip olmaları hususunda bir düzenleme bulunmamaktadır. Yeterli tarımsal varlığa sahip olmayan işletmeler, MK 659 ve devamındaki hükümlerde düzenlenmiş olan özel paylaşma hükümlerine tabi tutulamazlar. Bir tarım işletmesinin özgülenebilmesi için bu işletmenin bir çiftçi ailesinin geçimini sağlayabilecek ebatta olması şarttır²⁰. Tarımsal işletmenin bir yıllık gelir miktarının, karı, koca, onların ebeveynleri ile okula giden iki çocuklarından meydana gelen bir çiftçi ailesini geçindirecek miktarda olması gerektiği ileri sürülmüştür²¹. Oysa ülkemizde bir çiftçi ailesinin beş kişiden oluştuğu kabul edilmektedir²². Bu beş kişi, karı koca ve birlikte oturan ergin olmayan çocuklardır²³.

Tarım İşletmelerinin Yeterli Tarımsal Varlığa Sahip Olup Olmadığının Tespitine Dair Yönetmelik’in Tanımlar başlıklı 4. maddesinde ve Yeter Gelirli Tarımsal İşletme Büyüklüklerinin Tespitine Dair Tebliğ’in 4. maddesinde, yeterli gelirli tarımsal işletme tanımlanmıştır. Bu iki düzenlemede yer alan ortak tanım şu şekildedir: “*Yeterli gelirli tarımsal işletme: Bir tarım işletmesinde üretim faktörlerinin rasyonel kullanımına olanak vererek işletmenin gelişmesini temin eden, ailenin ekonomik ve sosyal gelişimini temin edecek geliri sağlayan, tarımsal yapının muhafazası ve tarımın sürekliliğini sağlayan en küçük işletme büyüklüğü*”dür.

Tarımsal işletmenin yeterli büyüklüğe sahip olup olmadığının takdirinde bu işletmenin geliri dikkate alınacağı kadar, işgücü, işletmenin yüzölçümü, işletmedeki toplam sermaye ve o işletmenin yıllık giderlerinin toplamı da göz önün-

¹⁹ Adı geçen Yönetmelik m.1.

²⁰ BAŞPINAR, (Tarım İşletmelerinin Tahsisi), s. 272.

²¹ DURAL – ÖZ, s. 495. Ancak yazarlar, İsviçre Federal Mahkemesinin bir kararından yola çıkarak bu kriteri belirlemişlerdir (BGE 81 II 108). Bu kriterin ne ölçüde Türkiye’yi yansıttığı ise tartışmaya açıktır.

²² BAŞPINAR, (Tarım İşletmelerinin Tahsisi), s. 274; EREN- BAŞPINAR, s. 182-183; ZEVLİLİLER, s. 82.

²³ Türk aile tipinde çocuk sayısının genelde üç olmasından hareket edilmiştir. İptal edilen 1757 sayılı Toprak ve Tarım Reformu Kanunu m.2/1 – e’ye göre de çiftçi ailesinden kastedilenin karı-koca ve birlikte oturan reşit olmayan çocukları olduğu belirtilmiştir.

de tutulacaktır²⁴. Önemli olan ticari işletmenin gelirinin ailenin asgari yaşam standartlarının korunmasına hizmet etmesidir yoksa çiftçi ailesinin refah içinde yaşaması tarımsal işletmenin özgülenebilmesi için aranan şart olan yeterli tarımsal varlığa sahip olma kriteri içinde yer almaz²⁵.

Tarımsal işletme, kendi olanak ve araçlarıyla işletilmelidir ve çiftçi ve ailesinin hem geçimlerini sağlamalı hem de çiftçilikle uğraşılabilir elverişli bir iş alanı sunabilecek nitelikte olmalıdır²⁶. İşletme kendi geliri ile kendi varlığını idame ettirebilmeli, zorunlu araç gereçlerin tedariki, yapıların bakım ve tadilleri gerçekleştirebilmelidir²⁷. Aynı zamanda çiftçi ailesinin ekonomik ve sosyal gelişimini de sağlayacak bir tutar elde edilmelidir. Tarım yapısı korunmalı ve bu yapının sürekliliği temin edilebilmelidir.

TMK'da asgari büyüklüğe dair bir düzenlemenin bulunmaması, hâkime bu konuda esnek davranabilme hürriyetini kazandırmıştır. Bu esneklik de ülkenin her bölgesinde toprak verimliliğinin ve iklim yapısının aynı olmadığı gerçeği göz önüne alındığında, tarımsal işletmelerinin özgülenmesinde hâkime duruma göre işletmenin büyüklüğünü daha fazla veya daha az takdir edebilme imkânını vermiştir.

Tarımsal işletme için gerekli olan yeterli gelir, bu işletmenin bir yıl içinde faaliyetleri neticesinde elde ettiği gelirdir. Çiftçinin başka faaliyetlerinden veya tâli nitelikli diğer işletmelerinden elde ettiği gelirler bu gelir kapsamında değer-

²⁴ ZEVKLİLER, s. 97 vd. TMK m.659-668 hükümlerini karşılayan İsviçre Medeni Kanunu'nun 620-625. maddeleri 4.10.1991 tarihli "Bundesgesetz über das bäuerliche Bodenrecht" Kanunu ile yürürlükten kaldırılmıştır. Bu kanun öncesi İMK m. 620'nin birinci fıkrasında mirasçıya tahsis olunacak tarımsal işletmenin mirasçının ve ailesinin geçimini sağlayacak genişlikte olması gerekliliği düzenlenmişti.

²⁵ Yeterli tarımsal varlığın mevcut olup olmadığının takdirinde bir hususta belirsizlik doğabilir. Tahsis talebinde bulunan aile, normal kabul edilen sayıdan (4-5 kişi) düşük sayıda bireyden oluşmuş olabilir. Örneğin çocuksuz bir çift veya bekar ve yalnız yaşayan bir çiftçi gibi...Bu tip ailelere tahsis yapılırken de işletmenin büyüklüğünü belirlemede ailenin sübjektif özellikleri dikkate alınmamalı; normal bir aile tipi esas alınarak işletmenin ebatları belirlenmelidir. Bu yönde bir tutum, toprakların bölünüp, ufalanmasının önüne geçmeye yarayacaktır. Bu kanaatte olan yazarlar için bkz: BAŞPINAR, (Tarım İşletmelerinin Tahsisi), s. 275; GÖKÇE, s. 845-846; aksi görüş için bkz: ZEVKLİLER, s. 107.

²⁶ BAĞATUR, s. 865.Tarımsal işletmenin niteliği gereği yeterli sayılabilmesi için bu işletmede çalışan çiftçi ve aile bireylerine yeterli iş alanının o işletme bünyesinde bulunması gerekir.

²⁷ GÖKÇE, s.845.

lendirilmezler²⁸. Şunu da belirtmek gerekir ki; ekonomik açıdan tarımsal işletmeye bağlı ve onunla beraber tahsis edilmiş olan yan sınaî işletmelerden elde edilen gelir ise tarımsal işletmenin yıllık gelirine dahildir²⁹. Tarımsal işletmenin bütününcü parçası niteliğindeki unsurlar (makineler, araç ve gereçler) doğal olarak yan işletmeler değildir.

Ailenin temel ihtiyaçlarının karşılanabilmesi amacıyla yapılacak harcamalar³⁰ ticari işletmeyi büyük miktarda borç altına sokuyorsa, o işletme kendi geliriyle geçinebilme kıstasından yoksun demektir. Tarımsal işletmenin toprağı üzerinde elde edilen yıllık geliri kullanmayı olanaksız kılacak miktarlı bir borç için rehin hakkı tesis edildiyse, o işletme tahsise konu olamaz³¹. Aynı şekilde tarımsal taşınmaz üzerinde intifa hakkı varsa ve bu hak tarımsal işletme gelirini büyük oranda azaltmakta ise; bu tip bir işletme de mirasın paylaşılması usulünün önemli bir istisnasını oluşturan tarımsal işletmelerin özgülenmesini düzenleyen hükümlere tabi tutulamaz.

Tarım İşletmelerinin Yeterli Tarımsal Varlığa Sahip Olup Olmadığının Tespitine Dair Yönetmelik'in Verim ve Fiyatların Tespiti başlıklı 9. maddesinde "*Yeter gelirli tarımsal işletme büyüklüklerinin tespitinde; Komisyonlar³² bölgesel düzeyde yaygın olarak yetiştiriciliğı yapılan en az üç çeşit ürün dikkate alınarak bitkisel ürünlerin sulu ve kuru arazi şartlarında³³ geriye doğru en az üç yıllık verim ortalamaları ile tespit yapılacağı bölgedeki bitkisel ve hayvansal ürün verimlerini dikkate alır...*" şeklinde bir düzenleme yer alır.

Çiftçi ailesinin hobi veya deneme amacıyla ekim dikimde bulunması veya hayvan beslemesi bir tarım faaliyeti olarak kabul edilmediğinden, yıllık gelir

²⁸ EREN-BAŞPINAR, s. 181.

²⁹ ESCHER, Arnold, Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch, Erbrecht, Zürich 1960, Art. 620, Nr.28.

³⁰ Örneğin çocukların beslenme, giyim, eğitim masrafları gibi harcamalar.

³¹ GÖKÇE, s. 846.

³² Adı geçen Yönetmelik madde 4 uyarınca Komisyon: "*Sürdürülebilir, ekonomik bürünlüğe ve yeterli tarımsal varlığa sahip işletme büyüklüğünü tespit etmek üzere Tarım İl ve İlçe Müdürlüklerince oluşturulacak komisyon*"dur.

³³ Yönetmelik madde 4'e göre Sulu tarım arazisi: "*Yöreyle adapte olmuş tarımı yapılan her türlü bitkinin büyüme devresinde ihtiyaç duyduğu suyun; doğal ve yapay olarak yeterli miktarda karşılanabildiğı araziler*"dir. Kuru tarım arazisi ise: "*Nicelik ve nitelik yönünden, su kaynağı, toprak ve topoğrafik özellikleri yeterli olmadığı için sulama imkanı bulunmayan bitki su ihtiyacı yağışla karşılandığı için sadece bu şartlara uyum sağlayan bitkilerin tarımının yapıldığı araziler*"dir.

hesabında dikkate alınmaz³⁴. Hâkim dava açıldığında yukarıdaki tüm hususları bir arada değerlendirir ve bu doğrultuda tarımsal işletmenin yeterli gelir elde ettiğine ikna olursa, bu tarımsal işletmenin mirasçılardan birine özgülenmesine karar verir³⁵.

Tarım İşletmelerinin Yeterli Tarımsal Varlığa Sahip Olup Olmadığının Tespitine Dair Yönetmelik madde 6: “*Yeter Gelirli Tarımsal İşletme ve Bölün-
bilirlik Kriterleri*” başlığını taşır. Bu madde uyarınca; yeter gelirli tarımsal var-
lığa sahip işletme büyüklüğünü, Bakanlığın³⁶ çıkaracağı Uygulama Tebliği ile
belirlenecek kriterlere göre komisyonlar hesaplayacaktır. Yeter gelirin hesabın-
da; 22.11.1984 tarihli ve 3083 Sayılı Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine
Dair Tarım Reformu Kanununda belirlenen ve 1984 yılı toptan eşya fiyatları
endeksi üzerinden yıllık 1.000.000TL tutarındaki tarımsal işletme geliri esas
alınacaktır.

6. maddenin 3. fıkrası uyarınca “*bu değer her yıl Devlet İstatistik Enstitüsü
tarafından Temmuz ayında yayınlanan on iki aylık ortalama Toptan Eşya Fiyat
Endeksi esas alınarak Bakanlık tarafından belirlenir ve İl Müdürlüklerine bildi-
rilir.*”

2003/20 No’lu Tebliğ’de EK-1, EK-2, EK-3, EK-4 ve EK-5 olarak adlandı-
rılmış olan tablolar bulunmaktadır. Bu tabloların fonksiyonu ve nasıl uygulan-
acağı Tebliğin 10. maddesinde açıklanmıştır³⁷. Tarımsal işletmenin büyüklüğü-
nün tespitinde (özellikle de hedeflenen tarımsal taşınmazların özgülenmesi ise)
sadece objektif koşullar³⁸ yeterli olmaz; aynı zamanda sübjektif koşulların da
uygun olması gerekir. Yani mirasçıların durum ve özellikleri de diğer unsurlarla
beraber değerlendirilmelidir.

³⁴ BAŞPINAR, (Tarım İşletmelerinin Tahsisi), s. 274.

³⁵ İsviçre’deki asgari geçim miktarları ve toprak miktarlarına ilişkin açıklamalar için bkz:
BGE 81 II 110; EREN-BAŞPINAR, s. 183.

³⁶ Tarım ve Köyişleri Bakanlığı

³⁷ Madde 10- “*Paylaşımaya konu işletmenin hangi tarım bölgesinde yer aldığı (EK-1)’deki
Tarım Bölgelerine Göre İllerin Listesi isimli tablodan tespit edilir. (EK-2) ve (EK-3)’deki
Tarım Bölgeleri İtibarıyla Yeter Gelirli İşletme Büyüklüklerinin yer aldığı tabloda bulu-
nan işletmenin tipine göre arazi varlığı ile paylaşımaya konu işletmenin büyüklüğü
kıyaslanarak yeter gelirli işletme olup olmadığı tespit edilir. Yapılan inceleme sonucunda
işletmenin ihtisas işletmesi olduğu tespit edilirse; (EK-3)’deki tabloda verilen değerler
göz önünde bulundurulur.*”

³⁸ Örneğin işletmenin ekonomik bütünlüğünün bulunması, yeterli tarımsal varlığa sahip
olması, yeterli gelir getirmesi gibi hususlar.

Özgülenmeyi isteyen mirasçının ailesinin kaç kişiden oluştuğu da tarımsal işletmenin yeterli büyüklüğe sahip olup olmadığına karar verilmesinde rol oynayacaktır.

II. Tarımsal İşletmelerin Özgülenmesi

Yukarıda belirttiğimiz üzere, TMK m. 659-668 arasında, tereke içerisinde gerekli şartları haiz bir tarımsal işletme bulunması halinde bunun paylaşım dışı bırakılarak mirasçılardan birine özgülenmesi hususu düzenlenmiştir. Kanun ekonomik açıdan bir bütün olarak işletilen tarımsal taşınmazların taksimi yerine genel kurula bir istisna getirmek suretiyle bunların mirasçılardan birine özgülenmesini sağlamıştır. Bu istisnai düzenleme ile hedeflenen; toprağın onu işleyebilecek olana verilmesi ve bir bütün teşkil eden tarımsal taşınmazların parçalanıp verimsiz çüce çiftlikler haline dönüşmesini önlemektir³⁹.

TMK m. 659-668 arası hükümler emredici nitelikte değildirler tamamlayıcıdır. Yani mirasçılar terekede tarımsal işletme bulunmasına rağmen bu düzenleme hilafına bir paylaşım öngörebilirler⁴⁰ ve tarımsal taşınmazı bir mirasçıya özgülemek yerine aralarında bölüşmeyi tercih edebilirler. Bir tarımsal işletmenin özgülenmeye konu edilebilmesi için mutlaka tereke içerisinde yer alması gerekir. Bir kişinin ölümüyle beraber o kişiye ait malvarlığı değerleri içerisinde yer almayan ve bu sebeple de miras hukuku kapsamına girmeyen tarımsal işletmelerin özgülenmesinde, TMK m. 659-668 hükümleri uygulanmaz⁴¹.

Ölüm gerçekleşmiş olmalıdır, murisin terekesinde bir tarımsal işletme bulunmalıdır ve mirasçılar mirasın paylaşılmasını talep etmelidirler. Unutulmalıdır ki mirasın paylaşımından önce külli haleflerin terekenin bütünü üzerinde elbirliği ile hak sahipliği bulunmaktadır ve tarımsal işletmenin mirasçılardan birine özgülenmesi ile ilgili işlemler yürütülemez. Tarımsal işletmenin özgü-

³⁹ CİN, s. 120; İNAN/ERTAŞ/ALBAŞ, s. 574. Bu özel düzenlemenin yalnız tarımsal işletmelere özgü kılınması ve genel olarak her türlü ticari işletmenin bu düzenleme kapsamına alınmamasının ciddi bir eksiklik teşkil ettiği yönündeki görüş için bkz: SE-ROZAN-ENGİN, s. 453.

⁴⁰ "Tarımsal miras hukuku" hükümlerinin amacı dikkate alındığında, bu hükümlerin emredici nitelikte düzenlenmeleri, aksinin kararlaştırılmasının mümkün olmaması sebebiyle daha yerinde bir tercih olurdu. Aynı kanaatte olan yazar için bkz: EREN-BAŞPINAR, s. 173.

⁴¹ ESCHER, Art. 616-625 Vorbemerkungen, s. 495-496; ZEVKLİLER, s. 88.

lenmesine ilişkin hükümler ancak mirasçılardan birinin paylaşmayı istemesi ile uygulanabileceklerdir. Mirasın paylaşılması işlemleri devam ettiği sürece özgülenme talebi ileri sürülebilecektir. Zira paylaşımı tamamlanmış bir mirasta bu yöndeki bir talep sonuçsuz kalmaya mahkûmdur⁴². Özgülenme talebi zamanaşımına uğramaz. Yani miras paylaşılmadığı müddetçe tarımsal işletmenin özgülenmesi talep edilebilir. Tarımsal işletmenin özgülenmesini talep hakkı, mirasçının şahsına sıkı surette bağlı bir haktır. Bu hak devredilemeyeceği gibi miras yoluyla intikal de etmez. Mirasçı özgülenme istemi için davayı açmış ancak karar verilmeden önce ölmüşse dava düşer⁴³. Ancak ölmesi halinde onun mirasçıları kendi adlarına özgülenmeyi isteyebileceklerdir⁴⁴. Onlar haklarını önceki davaya devam etmek şeklinde kullanamazlar. İstiyorlarsa özgülenme davasını ayrıca açmaları gerekir.

Muris, yapacağı bir ölüme bağlı tasarrufla ehil olan mirasçılarında birinin tarımsal işletmenin kendine özgülenmesini isteme hakkını ortadan kaldıramaz (TMK m.662/I). Ancak bu kuralın istisnası da TMK m. 662/II'de düzenlenmiştir ve bu fıkra uyarınca, muris için mirasçıyı mirasçılıktan çıkarma sebebi mevcutsa ve bu sebebe dayanarak mirasçıyı mirasçılıktan ölüme bağlı tasarrufu ile çıkardıysa, bu kişi mirasçılığa ilişkin her türlü imkânı kaybedeceği gibi, terekede yer alan bir tarımsal işletmenin de kendine özgülenmesini talep edemeyecektir⁴⁵. Mirastan feragat edilmesi durumunda da aynı çözüm uygulanacaktır. Bir kez daha altını çizmekte fayda görüyoruz: özgülenme yapılacak kişi, hâkimin özgülenme kararını verdiği anda mutlaka mirasçı olmalıdır⁴⁶ ve herhangi bir sebeple bu sıfatı kaybetmemelidir.

Özgülenmeyi sadece yasal mirasçı değil atanmış mirasçı da talep edebilmektedir⁴⁷. Ölüme bağlı tasarruf ile kendilerine mal bırakılan kişiler (vasiyet ala-

⁴² BAĞATUR, s. 862.

⁴³ TUOR/PICENONİ, Art.620, Nr. 13.

⁴⁴ CİN, s. 125, ZEVKLİLER, s. 111.

⁴⁵ Mirasçılıktan çıkarma tasarrufu bir iptal davası neticesinde iptal edildiği takdirde, o mirasçı, mirasçılığa ilişkin tüm yetkileri geri kazanacaktır ve arzu ederse terekedeki bir tarımsal taşınmazın kendine özgülenmesini talep edebilecektir. Bu konu ile ilgili bkz: DURAL/ÖZ, s. 496; İNAN/ERTAŞ/ALBAŞ, s. 577.

⁴⁶ Mirasçı sıfatını çıkarılma, red, mirastan yoksunluk veya miras payının tamamının devri gibi sebeplerle yitiren kişi lehine tarımsal işletme özgülenemez. Bu konuda bkz: BAŞPINAR, (Tarımsal İşletmelerin Tahsisi).

⁴⁷ TUOR/PICENONİ, Art. 620 Nr. 18, s. 954; BGE 73, II. 23; BGE 81, II. 595.

caklıları) ise özgülenme talebinde bulunamazlar. Onlar sadece murisin kendilerine verilmesini istediği malın mülkiyetinin kendilerine devri hususunda bir alacak hakkı sahibi olurlar⁴⁸. Bir mirasçı özgülenmeyi talep etmiyorsa, diğer mirasçılar onun adına özgülenmenin gerçekleştirilmesini sağlayamazlar. Talepte bulunmayan mirasçıya, diğer tüm koşulları karşıladığı gerekçesiyle arzusu dışında özgülemeye bulunulamaz⁴⁹. Hâkim mirasçılardan biri özgülenme talebinde bulunmadan, re'sen özgüleme yoluna gidemez⁵⁰. Mirasçı miras payını bir üçüncü kişiye devrettiğinde, mirasçılık sıfatını muhafaza eder ancak özgülenme talebinde bulunamaz. Miras payını kendisi ile birlikte mirasçı olan kişilerden birine devretmesi halinde ise mirasçılık sıfatını da kaybeder ve hiçbir şekilde özgülenme istemini ileri süremez.

Özgülenme talebinin ne şekilde yapılması gerektiğine dair TMK'da herhangi bir düzenleme yoktur. Bu durumda özgülenme istemi resmi şekilde, mektupla, adi yazılı biçimde ve hatta sözlü olarak gerçekleştirilebilir⁵¹. Buna karşın, mirasçı veya mirasçıların bu talebi açık bir şekilde ileri sürmeleri zorunludur çünkü TMK m.661/I'de mirasçılardan birinin özgülenme istemine itiraz etmesi hususundan bahsedilmiştir. Diğer mirasçıların buna itiraz edebilmeleri için, özgülenme isteminin sarih biçimde yapılmış olması ve herhangi bir kuşkuya yer bırakmaması gerekir. Özgülenme talebi tüm mirasçılara yöneltilmelidir.

Miras bırakanın tek bir mirasçısı varsa tüm tereke o kişiye ait olacağından, tereke içinde yer alan tarımsal işletmenin özgülenmesi gibi bir sorun da doğma-

⁴⁸ Vasiyet konusu mal, tarımsal işletme bünyesine dahil olduğu takdirde ne olacaktır? Vasiyet borcu yerine getirilip tarımsal işletme kapsamından çıkarılacak mıdır? Vasiyet konusu, tarımsal işletmenin küçük bir parçası olabileceği gibi çok büyük bir kısmı veya tamamı da olabilir. Bu durumda somut olayın özellikleri dikkate alınır. Vasiyet yerine getirilmesine rağmen tarımsal işletme varlığını sürdürebiliyorsa, mirasçılardan arzu edenler özgülenmeyi isteyebilirler. Oysa tarımsal işletmenin büyük bir kısmı veya tamamı vasiyete konu edildiyse, artık diğer mirasçılar özgülenme talebinde bulunamazlar. Bu konudaki geniş açıklamalar için bkz: GÖKÇE, s. 850.

⁴⁹ DURAL/ÖZ, s. 497; ZEVKLİLER, s. 110.

⁵⁰ Doktrinde tarımsal işletmelerin parçalanmasının önünü kesmek isteyen kanun koyucunun, tarımsal işletmelerin özgülenmesinde mutlaka mirasçıların talepleri ile bağlı olmasının uygun olmadığını, bilakis hâkimin talep olmadan da re'sen tarımsal işletmenin özgülenmesi yönünde hareket etmesi gerektiğini savunan yazar için bkz: GÖKÇE, s. 856.

⁵¹ Tarımsal işletmelerin özgülenmesi talebi ülkemiz hukuk sisteminde şekle tâbi olmamakla beraber İsviçre'de durum farklıdır. İsviçre'de özgülenme talebi bir dava yoluyla ileri sürülür. ESCHER, Art. 620, Nr. 34, s. 545; TUOR/PICENONİ, Art. 620, Nr.11, s.950; BGE 90 II 1; BGE 75 II 198.

yacaktır. Tarımsal işletmenin birkaç mirasçı arasında paylaşılıp ufalanması gibi bir tehlike ortaya çıkmayacağından, tek mirasçıya özgülenmesinin bir anlamı da olmayacaktır. Murisin hiçbir mirasçısının olmaması halinde ise, genel kural uygulanacak ve Devletin yasal mirasçılığı gündeme gelecektir. Tek mirasçının Devlet olması durumunda da özgülenme hükümleri uygulanmaz. “Paylaşım isteği olmayan yerde tahsisten de söz edilemez.”⁵².

Mirasçılardan hiçbirinin özgülenme talebinde bulunmaması veya içlerinden birinin bu talepte bulunmasına rağmen talebinin reddedilmesi halinde, tereke içinde bulunan tarımsal işletme genel hükümler uyarınca paylaşılır veya satılır. Tarımsal işletmenin paylaşımı hususunda mirasçılar anlaşmaya varamıyorlarsa, ve bunlardan hiç biri işletmenin satışını da istemediyse sulh hâkiminin ne yönde hareket edeceğini düzenleyen bir kanun hükmü mevcut değildir. Hâkim re’sen satışa karar veremez. Bu durumda yegâne çözüm, paylaşmayı genel olarak düzenleyen TMK m. 646 vd. hükümleri uygulamaktır⁵³. Miras bırakan özgülenmenin nasıl yapılacağını tayin etmiş ise onun arzusuna uyulur⁵⁴.

Tarımsal işletmenin özgülenmesini birden fazla mirasçı talep ediyorsa ve kendi aralarında bir anlaşmaya varamıyorlarsa⁵⁵ hâkim lehine karar vereceği mirasçıyı belirlerken pek çok kriteri beraber göz önünde tutar. TMK m. 662 uyarınca özgülenmeyi talep eden mirasçı en başta bu tip bir işletmeyi işletmeye “ehil” olmalıdır. Maddede kullanılan “ehliyet” kavramı yalın bir fiil ehliyetinin ötesindedir. İşletmenin idaresi için gerekli olan fiziki, fikri, ahlaki ve mesleki donanımı ve yeteneği de ihtiva eder⁵⁶. Hatta özgülenmeyi talep eden mirasçının kişisel durumu, yaşayışı, alışkanlıkları, mesleki alandaki tecrübe ve yeteneği de “ehil olma” kriterinin varlığını tespit ederken hâkime ışık tutacaktır. Davada

⁵² GÖKÇE, s. 849.

⁵³ DURAL/ÖZ, s. 498; BAŞPINAR (Tarımsal İşletmelerin Tahsisi), s. 280; GÖKÇE, s. 856, ANTALYA, s. 464. Kanunda bu hususun düzenlenmeyip çözümsüz bırakılmış olması, tarım hukuku hükümlerinin ruhuna ve işletmelerin bölünmesinin istenmediği bir hukuk sistemine uymamaktadır.

⁵⁴ OĞUZMAN, M. Kemal, Miras Hukuku, Gözden geçirilmiş 6. Bası, İstanbul 1995, s. 341.

⁵⁵ Mirasçılar kendi aralarında özgülenme konusunda uzlaştıktan sonra bu durumun mahkemeye intikal etmesine gerek kalmaz. Ancak birden fazla mirasçı işletmenin kendilerine özgülenmesini isteyip bu işi kendi aralarında başaramadıkları takdirde, olayın çözümü hâkime kalacaktır. Hâkim kanundaki hükümler uyarınca hareket eder.

⁵⁶ CİN, s. 125; DURAL/ÖZ, s. 497, OĞUZMAN, s.340, TUOR/PICENONİ, Art. 620, Nr. 16, s. 952.

yargıç, tarımsal işletmenin bulunduğu bölgede yakın büyüklükte ve çapta olan bir tarımsal işletmenin idare edilebilmesi için gerekli olan ortalama yetkinlik düzeyini arayacaktır⁵⁷.

İsviçre Federal Mahkemesinin çeşitli kararlarına göre, mirasçılarının ehil olup olmadıkları tespit edilirken, onların alkolik, tembel, müsrif ve homoseksüel olmaları gibi özelliklerinin de üzerinde durulmuş⁵⁸; bu özelliklerin mevcudiyeti halinde, mirasçılarının ehil sayılmayacakları hükme bağlanmıştır. Hedef, tarımsal işletmelerin bölünmemesi ve verimliliğinin artırılması olduğu için, kişisel nitelikler açısından daha çalışkan, daha tutumlu, daha aktif, daha tecrübeli ve sağlıklı bireylerin bu işletmelerin başına geçirilmesinin tercih edilmesi yerinde bir tercih olacaktır⁵⁹.

Ehil sayılabilmek için tarımsal işletmeyi bilfiil işletmek zorunlu değildir. Yani kendisine tarımsal işletme özgülenecek olan mirasçı toprağı bizzat işleyip, toprağı kazıp, saban pulluk kullanarak toprağı sürüp, harman yapmak zorunda değildir. Gerçekten de TMK m. 659'da ehliyet açısından "bizzat işletme" unsuru aranmamıştır. Mühim olan işletmeyi o mirasçının idaresi ve sorumluluğu altında işletmektir⁶⁰. Mirasçı işletmeye bir müdür veya kâhya atamış olabilir. İşletme kendisine özgülünen kişi işletmeyi şahsen idare etmiyor olsa dahi önemli olan, yönetimin nihai olarak ona ait olmasıdır. Mirasçı, iyi bir müdür veya kâhya seçme yeteneğine sahip ise bu onun ehil kabul edilebilmesi için yeterli sayılmaktadır⁶¹. Faaliyetlerin yürütülmesini, denetlenmesini, bir sorun ortaya çıktığında bunun giderilmesini temin edebilecek donanımı bulunan mirasçı, işletmeye ehildir. Şu hususu da belirtmek gerekir ki, özgülünmeyi talep eden birden fazla mirasçı arasında, işletmeyi şahsen işletecek bir mirasçı bulunuyorsa, işletmeyi bir müdür atayarak idare edecek mirasçıya nazaran hâkim tarafından daha büyük bir

⁵⁷ TUOR/PICENONİ, Art. 620 Nr. 18, s. 954; İNAN/ERTAŞ/ALBAŞ, s. 577.

⁵⁸ BGE 77 II 226; BGE 83 II 118; TUOR/PICENONİ, Art. 620, Nr.17.

⁵⁹ Federal Mahkemenin kararlarında ehil sayılmaya engel olan durumlar arasında homoseksüellik de sayılmıştır. Bir kişinin cinsel yöneliminin, tarımsal bir işletmeyi dikkatle, özenle, tecrübeyle ve gerekli bilgi donanımı ile yönetebilmesini nasıl olup da olumsuz şekilde etkileyeceği ve hatta engelleyeceği, tarafımızca anlaşılabilmiş değildir. Yukarıda sayılan diğer sebeplerin bir kişinin idarecilik vasfını olumsuz şekilde etkileyeceği aşikârdır. Ancak bu sebepler ile homoseksüelliği bir tutmak ayrımcılıktır ve tarafımızca tasvip edilemez.

⁶⁰ ESCHER, Art. 620, Nr. 39, s. 547.

⁶¹ EREN-BAŞPINAR, s. 190; BAŞPINAR, (Tarım İşletmelerinin Tahsisi), s. 284-285.

ihtimalle tercih edilecektir. İşletmeye ehil olmanın belirlenmesinde mirasçının eşinin yetenekleri de önemli rol oynar (TMK m. 661/III).

Mirasçının ehil olup olmadığının tespitinde özgülenmeyi talep eden mirasçının yaşı da dikkate alınır. Federal Mahkemenin bir kararında⁶² özgülenme talebinde bulunan mirasçı işletme hususunda gayet donanımlı olmasına rağmen yaşı sebebiyle (ki kendisi 54 yaşındadır) diğer mirasçılara nazaran ehliyet açısından tercih edilmezken; bir diğer kararda⁶³, 16 yaşında olup henüz ergin bile sayılmayan bir mirasçıya ileride kendisini yetiştirme konusunda potansiyeli bulunduğu gerekçesinden hareketle, tarımsal işletme özgülenmiştir.

Özgülenme yapılacak mirasçının tayininde mirasçının ekonomik durumu da göz ardı edilmez. Her ne kadar sadece ekonomik durumun iyi olması, ehil sayılabilmek için yeterli olmayacaksa da, mirasçının ekonomik durumu, hâkime kendini, işlerini idare edebilmesi, kendine bir tarımsal işletme özgülediği takdirde onun malvarlığını ve verimliliğini idame ettirebilmesi hakkında ipucu verecek, yol gösterecektir.

Yargıtay da “*tahsis isteğinde bulunan paydaşın ekonomik ve çalışma durumu ile yerin (işletmenin) bütününi işletmeye yeterli ise*” diyerek yukarıda açıkladığımız kriterlerin hepsini bir arada özgüleme yaparken değerlendirmektedir⁶⁴.

Hâkim mirasçının işletme ehliyetini tespit ederken dikkatli davranmalıdır ama aşırı detaycı ve zorlayıcı bir tutum, hiçbir mirasçının gerekli niteliklere sahip olmadığı sonucuna yol açabilir. Hiçbir mirasçının işletmeye ehil bulunmaması durumunda, tarımsal işletme özgülenemez ve genel paylaşım kurallarına tâbi olur. Tarımsal işletmenin çok ehil olmasa da kısmen ehil olan bir mirasçıya özgülenmesi, en azından o taşınmazın parçalanmasına ve nihayetinde verimsizleşmesine engel olur. Bu yönde yapılacak tercihin Kanunun ruhuna daha uygun düşeceği kanaatindeyiz.

Birden fazla mirasçı aynı anda tarımsal işletmenin kendilerine özgülenmesini isterlerse ne olacaktır? Hâkim hangisine özgüleme yapacaktır? Tarımsal işletmenin özgülenmesini bir mirasçı talep ettiğinde ve onun nitelikleri bu özgülenme için yeterli ise problem olmaz ve tarımsal işletme bir bütün olarak o mi-

⁶² BGE 70 II 18.

⁶³ BGE 71 II 24.

⁶⁴ Yargıtay 2. HD. 1.4.1952 T., 1952/2022 sayılı Karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası.

rasçıya özgülenir. Ancak özgülenme talebinde bulunan birden fazla mirasçıların hepsi nitelik olarak bu işletmeyi idare etmeye ehillerse, hâkim seçim yapmak zorunda kalacaktır. Bu konuda TMK m. 661'deki bazı kriterler yol gösterici olabilir.(i) İlk planda işletmeyi başkasına bırakmadan şahsen işletecek olan mirasçı seçilecektir⁶⁵. (ii) Özgülenmeyi isteyen mirasçıların her biri de işletmeyi bizzat işletmeyi hedefliyorsa, TMK m. 661/I devreye girer ve bu mirasçıların içinden en yetenekli ve durumu en uygun olan belirlenir. Mesleki durumu, eğitimi, donanımı ve tecrübesi en fazla olana özgülenir. Bu madde kapsamında, Eski Medeni Kanun m. 598'de olduğu gibi “mahalli âdetlere öncelik tanıma” kriteri bulunmamaktadır⁶⁶. Aynı şekilde EMK 598'de yer alan “erkek çocuklarının kız çocuklarına tercih olunacağı” yönündeki düzenleme, TMK 661'e alınmamıştır. Mirasçılardan erkek çocuklarının önceliği ilkesi, kaldırılmıştır. Bu düzenleme, AY'da yer alan eşitlik ilkesine (AY m. 10) aykırı bulunduğundan TMK'ya alınmamıştır. Bu sayede hem mirasçıların eşitliği, hem de tarım işletmelerinin özgülenmesinde eşitlik temin edilmiştir⁶⁷.

Hâkimin özgülenmeyi yaparken önemle üzerinde duracağı bir diğer husus ise, mirasçının işletmeye duyduğu ihtiyaçtır. İşletme, en çok ihtiyaç duyan mirasçıya özgülenir⁶⁸. Vaktinin ve çalışmasının büyük kısmını veya tamamını işletmeye ayıracak olan mirasçı seçilir. Evli mirasçı bekâr mirasçıya, miras payı fazla olan mirasçı payı daha az olana, genç ve dinamik olan yaşlı olana nazaran önde gelir⁶⁹.

İşletmeye ehil olan mirasçıların özgülenmeyi talep hakkı, murisin ölüme bağlı bir tasarrufu ile ortadan kaldırılamaz (TMK 662/I). Ancak özgülenme

⁶⁵ İşletmeyi bizzat mirasçı ve ailesi beraberce işletecekse bu o mirasçı lehine tercih sebebi teşkil eder. Bkz: ÇİN, s. 127; İNAN/ERTAŞ/ALBAŞ, s. 577; GÖKÇE, s. 862; EREN-BAŞPINAR, s. 190.

⁶⁶ Yerel adetlerin dikkate alınmasına ilişkin bir düzenlemenin TMK'a da eklenmesinin gerekli olduğunu düşünen ve bunun tarımsal işletmelerin özgülenmesinde bir eksiklik olduğuna inanan yazarlar için bkz: İNAN/ERTAŞ/ALBAŞ, s. 578. Bu yönde bir ölçüt TMK'ya konmuş olsaydı dahi sonucun değişmeyeceği zira ülkemizde bu hususta bir âdet bulunmadığına dair açıklama için bkz: BAĞATUR, s. 868.

⁶⁷ Kadın erkek eşitliğini zedeleyen, cinsiyet ayrımcılığını destekleyen ve haklı gören bu düzenlemenin yeni TMK yapılırken elimine edilmiş olması, kanaatimizce son derece yerinde olmuştur.

⁶⁸ BGE. 44 II 247. Bu konuya ilişkin daha detaylı bilgi için bkz: TUNÇOMAĞ, Kenan. “Ziraî Gayrimenkullerin Mirasçılara İntikali Sureti”, İBD, C. XXVII, Nr.2, Nr.11, C. XXVIII, Nr. 10, hepsi bir arada ayrı baskı, İstanbul 1953, s. 89.

⁶⁹ BGE 75 II 203.

koşullarına sahip olan birden fazla mirasçının bulunması halinde, muris ölüme bağlı tasarrufu ile bunlardan birini tercih edebilir (TMK m. 662/III).

Tarımsal işletme bütün olarak talepte bulunan mirasçıya özgülenecektir ancak TMK m. 659/II'de "*bir işletme, değerinde azalma olmaksızın birden çok yeterli tarımsal varlığa sahip işletmeye bölünebilecek nitelikte ise, sulh hâkimi bunları, istemde bulunan ve işletmeye ehil olan birden çok mirasçıya ayrı ayrı özgüleyebilir*" şeklinde bir düzenleme yer almaktadır. Yani hâkim birden fazla nitelikli mirasçı talepte bulunduğu anda, işletmeyi bölerek de mirasçılara özgülemek yolunu seçebilir⁷⁰.

Tarım işletmesine bağımlı bir yan işletme⁷¹ varsa, tarımsal işletmeyi bilfiil işletmek isteyen mirasçı, yan işletmeyi şahsen işletmek istemese bile, yan işletmeyi bizzat işletmeyi istemesine rağmen tarımsal işletmeyi bizzat işletmek istemeyen mirasçıya nazaran hâkim nazarında öncelikli olacaktır⁷².

TMK m. 667'de tarım işletmesine bağlı olan ve yan sınaî işletme niteliğinde olan malların özgülenmesi düzenlenmiştir. Mirasçı yan işletmelerin esas işletme ile birlikte özgülenmesini talep edebilecektir. Bunun için öncelikli olarak tarımsal işletme esas işletme niteliğinde olmalıdır ve yan işletmelere kıyasen üstün durumda olmalıdır⁷³. Sınaî işletme, esas işletmenin teferruatını⁷⁴ teşkil etmeli ve esas tarımsal işletmenin hizmetine tahsis edilmelidir. Yan işletmenin esas tarımsal işletmeye nazaran daha üstün olması durumunda, artık her iki işletmenin birlikte özgülenmesi talep edilemez⁷⁵. TMK'ya göre esas olan, bu ayrı tesislerin tarımsal işletmenin hâkimiyeti altında bulunmasıdır. Tarımsal işletme ile ona bağlı olan tesisler ekonomik bir bütün oluşturmalıdır.

Tarım işletmesi ile yan işletmenin birlikte özgülenebilmesi için mirasçının bu talebi açık biçimde yapması gerekir⁷⁶. TMK m. 667/III uyarınca, mirasçılar-

⁷⁰ DURAL/ÖZ, s. 497; ZEVKLİLER, s. 130; CİN, s. 129.

⁷¹ Değirmen, arı kovanları, ekmek fırınları gibi tesisler.

⁷² BAŞPINAR, (Tarım İşletmelerinin Tahsisi), s. 287.

⁷³ İMRE/ERMAN, s. 489.

⁷⁴ Burada kullanılan teferruat kelimesi teknik anlamda "eklentisi" anlamına gelecek şekilde kullanılmamıştır.

⁷⁵ Çünkü böyle bir durumda sınaî işletmenin eklentisi olma niteliği kaybolacaktır. Örn: küçük arazi üzerindeki dev fırıncılık tesisi.

⁷⁶ Talep yapılmazsa hâkim kendiliğinden yan işletmeyi tarım işletmesi ile birlikte özgüleyemez.

dan biri itiraz ederse veya birden fazla mirasçı özgülenme isterse, hâkim her iki işletmenin ekonomik açıdan bağımsız olarak faaliyetlerine devam olanağının bulunup bulunmadığına ve mirasçıların kişisel durumlarına bakarak yan işletmenin tarımsal işletmeyle birlikte veya ondan ayrı olarak özgülenmesine veya satışına karar verir. Tarım işletmesi özgülenirken, işletmenin gelir değeri; yan işletmenin özgülenmesinde ise sürüm değeri dikkate alınır (TMK m. 667/II)⁷⁷. Mirasçılar tarımsal işletmenin değerini aralarında kararlaştırabileceklerdir. Ancak aralarında anlaşmaya varamazlarsa, bu değer sulh hâkimi tarafından belirlenir (TMK m. 658).

Hâkim, yan işletmenin tarımsal işletme ile birlikte özgülenmemesine karar verirse, yan işletme tarımsal işletmeden ayrı tutulur ve mirasın paylaşılmasına ilişkin genel hükümlere tâbi olur⁷⁸.

Tarımsal işletmenin özgülenmesinin gerçekleştirilmesine geldiğimizde, özgülenme kararının mirasın paylaşılması niteliğinde olduğunu söyleyebiliriz. Özgülenme kararı, miras ortaklığını sona erdiren özel bir paylaşma biçimidir⁷⁹. Mirasçıların özgülenme konusunda fikir birliğine varmaları halinde, özgülenmede bu anlaşma esas alınır⁸⁰. Miras bırakan özgülenmenin kime yapılacağını ölümüne bağlı tasarrufu ile belirtmiş olabilir. Bu takdirde murisin arzusuna uyulur. Ortada özgülenmeye ilişkin ne bir anlaşma, ne de ölüme bağlı bir tasarruf yoksa; murisin son yerleşim yeri sulh hâkimi özgülenme kararını verir. Mirasçı gerekli görüyorsa, bazı araç, gereç ve hayvanların da işletme için taşıdıkları değer üzerinden kendisine özgülenmesini talep eder (TMK m. 660). Ancak bunların da açıkça ve ayrı bir şekilde talep edilmeleri şarttır.

Tüm koşullar gerçekleştiğinde, tarımsal işletme mirasçılardan birine özgülenir. Bu özgülenmeyi müteakip, terekede yer alan başka malvarlığı değerleri ile

⁷⁷ Bu değerlendirmelerin nasıl gerçekleştirileceği hususunda kanunda düzenleme yoktur.
⁷⁸ İMRE/ERMAN, s. 490.

⁷⁹ GÖKÇE, s. 867. Özgülenme kararının kesinleşmesi ile birlikte aynı hak özgülenme yapılarına geçer. Bu bir tescilsiz iktisap halidir. Ancak sonradan bu hakka dayanarak tasarruf işlem yapılması planlanıyorsa tapuda açıklayıcı tescilin yapılması gerekecektir.

⁸⁰ OĞUZMAN, s. 341. Mirasçılar kendi aralarında diledikleri gibi bir paylaşma şekli kararlaştırabildiklerine göre tarımsal işletmeyi de akıllarına estiği gibi paylaşabilirler. Bu durumda tarımsal arazilerin verimliliğinin azalmasına yol açan parçalanmanın önüne geçilemez. Bu sebeple TMK hükümleri, bu hedefe ulaşmada yetersiz kalmaktadır. Ancak mirasçıların aksini kararlaştıramayacağı emredici hükümler bu soruna çare olabilir. Aynı görüşte olan yazar için bkz: ZEVKLİLER, s. 128.

diğer mirasçılarının miras payları karşılanabiliyorsa problem olmaz. Tarımsal işletme bir bütün olarak mirasçılardan birine özgülenirse, sadece bu işletme (ve onunla beraber özgülenmiş yan işletmeler var ise bunlar) tereke dışına çıkarılmış olur ancak diğer mirasçılar da yasal miras paylarının kendilerine verilmesini isteyeceklerdir. İşte tarımsal işletme bir bütün olarak mirasçılardan birine özgü-lendiğinde, bazen bu işletmenin değeri, özgülediği mirasçının miras payı değe- rinden daha yüksek olabilir. Böyle bir durumda diğer mirasçılarının miras payları ihlâl edilmiştir⁸¹ ve tarımsal işletme lehine özgülenmiş olan mirasçı, tatmin edilmemiş olan diğer mirasçılara borçlanmış olur⁸². Bazen terekedeki tarımsal işletme o derecede büyük olur ki işletme yeterli büyüklüğe sahip birden çok tarımsal işletmeye bölünebilir ve her bir mirasçıya bu bölümler özgülenerek mirasın paylaşılması gerçekleştirilebilir (TMK m. 659/II). Özgülenme yapılan mirasçı yukarıdaki örneklerde diğer mirasçılarının miras paylarını ödemek zorun- da kalacaktır⁸³. Ancak şurası kesindir ki, mirasçılar arasındaki ilişkiler, mirasın paylaşılması tamamlanıncaya değin sürer⁸⁴. Mirasçılarının miras paylarına ilişkin olan alacak hakları, TMK m. 893 b.2 hükmü uyarınca “*Elbirliği ortaklığına giren taşınmazlarda paylaşmadan doğan alacakları için birlikte mirasçı olanlar veya diğer elbirliği ortakları kanunî ipotek hakkının tescilini isteyebilirler*” deni- lerek kanunen teminat altına alınmıştır. Yani diğer mirasçılar daha alacaklarını tahsil etmeden, tarımsal işletmenin özgülenmesine razı olmak zorundadırlar. Elleri tek bir imkân vardır; o da bu ipotek hakkının derhal tescilini sağlamak- tır⁸⁵. Bu ipotek yüzünden işletme kendisine özgülenen mirasçı, o işletmeyi sat- mak zorunda kalırsa bu durum da kanunun amacına ters düşecektir. TMK m. 664 bu sonucun engellenmesine yönelik özgülenen mirasçıyı koruyucu bir dü- zenleme getirir. “*Kendisine işletme özgülenen mirasçının, diğer mirasçılarının payları karşılığında ödemesi gereken miktar ile daha önce işletme üzerinde kurulmuş bulunan rehinlerle güvence altına alınmış olan borçların toplamı, işletmenin gelir değerinin dörtte üçünü aşarsa, kendisine özgüleme yapılan mirasçının istemi üzerine özgülenen işletmenin paylaşılması uygun bir süre ertelenebilir.*”

⁸¹ BAŞPINAR, (Tarım İşletmelerinin Tahsisi), s. 290.

⁸² OĞUZMAN, s. 341.

⁸³ Diğer mirasçılarının miras paylarının karşılanması zorunluluğu, özgülenme yapılan mirasçı açısından bir borç teşkil eder.

⁸⁴ BAĞATUR, s. 870.

⁸⁵ DURAL/ÖZ, s. 498.

Bu takdirde mirasçılar arasında kazanç paylı aile malları ortaklığı kurulmuş olur.”

Maddedeki gibi bir erteleme⁸⁶ talep edilirse, bu süre boyunca miras ortaklığı, kendiliğinden aile malları⁸⁷ ortaklığına dönüşmüş olacaktır ve bu sebeple durumun mahkeme kararında yer alması gerekmemektedir. Ortaklık, erteleme kararının kesinleştiği tarihte kurulmuş sayılır⁸⁸. Kazanç paylı aile malları ortaklığı kurulduğunda, tarımsal işletme, özgülünen mirasçı tarafından yönetilir ancak diğer mirasçılar miras payları oranında kâr payı (temettü) alırlar. Özgülünen mirasçı dışındaki mirasçılar bu ortaklığa girmek zorunda değildirler. İster bu ortaklığa girerler ve kâr payından yararlanırlar, ister miras paylarının tarımsal işletmeye ait taşınmazlarla güvence altına alınan bir alacak hakkına dönüştürülmesini talep ederler (TMK m. 666/1). Kazanç paylı aile malları ortaklığına girmeyen mirasçı açısından miras paylaşımış sayılır⁸⁹. Miras ortaklığı, özgülünen mirasçı ve kazanç paylı aile malları ortaklığına giren diğer mirasçılar arasında devam eder.

Kazanç paylı aile malları ortaklığı devam ettiği müddetçe miras ortaklığı devam eder ve tüm mirasçılar tarımsal işletme üzerinde elbirliği ile hak sahibi konumunda olurlar⁹⁰. Aile malları ortaklığının kurulabileceği bir diğer durum ise TMK m. 663’de düzenlenmiştir. Bu hükme göre “*Mirasçılar arasında ergin olmayan ayırt etme gücüne sahip altsoy varsa; paylaşma bunlar ergin oluncaya kadar ertelenebilir veya mirasçılar arasında özgülünmeye karar verilebilecek tarihe kadar aile malları ortaklığı kurulur.*” Bu hüküm eski Medeni Kanunda yer almayan bir hükümdür. Hükümün amacı, ergin olmayan ama ayırt etme gücü bulunan altsoyun da tarımsal taşınmazın kendisine özgülünmesini isteyebilmesidir. Kanaatimizce toprak hukukunun ruhuna ve amacına uygun bir yenilik yapılmıştır.

Kendine tarımsal işletme özgülünen kişilerin ne değerinde bir işletmeleri olduğunun ve diğer mirasçılara ne miktarda borçlandıklarının tespiti için hem terekenin toplam değerinin hem de tarımsal işletmenin kıymetinin belirlenmesi gerekir. Bu sebeple de mirasçılar terekenin ve tarımsal taşınmazın değerini ken-

⁸⁶ Ertelene süre ve bu süre içerisinde ödemenin nasıl yapılacağını hâkim takdir edecektir.

⁸⁷ ZEVKLİLER, S. 161 vd., CİN, s. 130-131.

⁸⁸ GÖKÇE, 875 vd., BAŞPINAR, (Tarım İşletmelerinin Tahsisi).

⁸⁹ İMRE-ERMAN, . 492.

⁹⁰ İMRE-ERMAN, s. 492.

di aralarında değerlendirebilirler. Mirasçılarının anlaşamaması halinde ise bu değer sulh hâkimi tarafından belirlenir (TMK m. 658)⁹¹.

İşletmeyi idare eden mirasçı, diğer mirasçıların miras paylarını aşırı bir borç altına girmeksizin ödeyebilecek duruma geldiğinde, mirasçılardan herhangi biri, ortaklıktan çıktığını bildiirip, payının karşılığının kendine ödenmesini talep edebilir (TMK m. 665/I). Yine lehine özgülenme yapılan mirasçı da ortaklığın sona erdirilmesini her zaman isteyebilir (TMK m. 665/II).

Yukarıda kısaca özetlenen tarımsal işletmelerin özgülenmesi kavramı yeni TMK'nun kabul edilmesi ile İsviçre'deki eski düzenlemeye benzer bir hal almıştır. Bu son derece olumlu bir gelişmedir. İsviçre Medeni Kanunundaki tarımsal işletmelerin özgülenmesine ilişkin düzenlemeler, 1991'de yürürlükten kaldırılmıştır ancak orada artık bu konuda özel yasalar⁹² yürürlükte olduğundan bu hükümlerin İMK'da yer almasına gerek kalmamıştır. TMK'daki düzenlemelerin ise yeterli olduğu söylenemez zira bu hükümler emredici nitelikte olmadığından, mirasçılar kendi aralarında bu hükümlerin aksine bir paylaşım şeklini benimseyebilirler ve tarımsal taşınmazları çok sayıda küçük parçaya bölebilirler⁹³. Ayrıca tarımsal işletmelerin taşıyamayacakları miktarlarda borç yükü altına girmesini engelleyici tedbirler alınmalıdır. Çiftçinin ekonomik ve sosyal durumu dikkate alınıp, verimli arazilerin parçalanmasının önüne geçilmelidir⁹⁴. Bu sebeplerle Avrupa Topluluğu'nda olduğu gibi ülkemizde de ortak bir tarım politikası belirlenmeli⁹⁵, tarım alanında hem teknik ilerleme geliştirilmeli, hem farklı sosyal bölgeler arasındaki yapısal ve doğal farklılıkların niteliği de hesaba katılarak tarımda çalışanların geliri yükseltilmeli, hem de bu amaçlara varılabilmesi için zorunlu olan hukuki altyapı, ihtiyaçlara cevap verecek biçimde düzenlenmelidir.

⁹¹ GÖKÇE, s. 869; İNAN/ERTAŞ/ALBAŞ, s. 579. Hâkim bu değerleri belirlerken resmi bilirkişilerden de destek alır.

⁹² 1.1.1947 tarihli "*Bundesgesetz über die Entschuldung landwirtschaftlicher Heimwesen*"; 1.1.1953 tarihli "*Bundesgesetz über die Erhaltung des bäuerlichen Grundbesitzes*"; 4.10.1991 tarihli "*Bundesgesetz über das bäuerliche Bodenrecht*"; 29.4.1998 tarihli "*Bundesgesetz über die Landwirtschaftsgesetz*".

⁹³ Kırsal kesimdeki nüfus yoğunluğu da dikkate alındığında, ölenin ardında çok sayıda mirasçı bırakması ve bu sebeple terekenin bölünmesi gereken miras paylarının da azalıp ufalması, kuvvetle muhtemeldir.

⁹⁴ Aynı kanaatteki yazarlar için bkz: BAĞATUR, s. 876-877; BAŞPINAR, (Tarım İşletmelerinin Tahsisi), s. 291-292; ZEVLİLER, s. 189-199.

⁹⁵ Bu konudaki geniş açıklamalar için bkz: TEKİNALP, Gülören (TEKİNALP, Gülören - TEKİNALP, Ünal), Avrupa Birliği Hukuku, 2. Bası, İstanbul 2000, s. 531-542.

III. Tarım Reformu ve Tarım İşletmelerinin Özgülenmesi Sorununun Bu Reform İçindeki Yeri

Toplumun bünyesine ve hukuk düzenine uygun bir toprak mülkiyeti rejimi, hepimizin hayatını yakından etkileyen bir faktördür ve yalnızca hukuki bir boyuttan oluşmaz. Aynı zamanda ülkede o esnada mevcut olan ekonomik yapı da bu rejimin ayrılmaz parçasını oluşturur. Tarımsal ekonomi, doğrudan doğruya toprak mülkiyeti ve tasarrufu rejimi ile ilgilidir. Dengesiz ve adaletsiz bir toprak mülkiyeti anlayışı, sosyal huzursuzlukların temel sebebini oluşturacaktır. Her devlet kendine özgü arazi mülkiyeti ve buna bağlı olarak tarımsal miras rejimini de yaratmalıdır⁹⁶. Kişilerin malik oldukları arazilerin kullanılma şekli ve usulleri de, milli toprak rejimine en üst seviyede uyulmasını sağlayacak biçimde düzenlenmelidir.

Bir tarım ülkesi olarak kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde, topraksız ve az topraklı çiftçi ailelerinin topraklandırılması, toprak mülkiyetinin büyük ölçüde aynı kişilerde toplanmasının önüne geçilmesi ve toprakların parçalanarak küçü işletmeler haline dönüşmesinin engellenmesi gerekmektedir. Devletin temel amaçlarından biri de kendi kendine yeterli olabilen, ekonomik açıdan bağımsız çiftçi işletmelerinin kurulabilmesine öncülük etmek olmuştur. Bunun sağlanabilmesi için bir toprak ve tarım reformuna ihtiyaç vardır.

Tarım reformu, toprak-insan ilişkilerini ekonomik verimlilik, sosyal adalet ve hukuk ilkelerine göre iyileştirmeye yönelik çok yönlü bir program paketidir⁹⁷. Tarım reformu ile tarımsal toprakların veriminin artırılması, işletme usullerinin geliştirilmesi, tarımsal topraklar üzerindeki mülkiyetin adil biçimde dağıtılması, tarımsal toprakların miras yoluyla mirasçılar arasında paylaşılarak parçalanmasının engellenmesi ve gerekli görüldüğünde verimsiz küçük arazilerin bir araya getirilerek arazi toplulaştırılmasının gerçekleştirilmesi hedeflenir⁹⁸. Tarım reformu ile ekonomik üretime olanak veremeyecek kadar parçalanmış arazilerin birleştirilmesi ve miras paylaşımı yüzünden çiftçi ailelerinin geçimini sağlamaya ve aile bireylerinin işgücünü değerlendirmeye olanak vermeyecek

⁹⁶ CİN, s. 134.

⁹⁷ EREN-BAŞPINAR, s. 115.

⁹⁸ Toprak reformunun dar ve geniş anlamdaki tanımları ve özellikleri konusunda detaylı açıklamalar için bkz: EREN-BAŞPINAR, s. 115-169; AKSOY, Suat, Tarım Hukuku. Ankara 1984, s. 236 vd; ZEVKLİLER, s. 57-70; CİN, s. 133-153.

kadar küçülen arazilerin hukuki düzenlemeler yoluyla kaybedilmesinin önüne geçilmesi arzulanır.

Biz çalışmamızda tarım reformunun miras hukukunu ilgilendiren yüzünü ele aldığımızdan, verimliliği arttıran tedbirleri, topraksız çiftçi ailelerinin topraklandırılmalarını kısacası reformun sosyal, ekonomik ve politik yönünü irdelemeyeceğiz. Makalemizde toprak reformu bünyesinde, tarımsal taşınmazların miras yoluyla paylaşılması sorununa yönelik getirilen düzenlemeler ve bu düzenlemelerin TMK'daki hükümlere etkisi ele alınacaktır.

Türk Toprak Hukukunun tarihi ve Cumhuriyet devrine kadar olan gelişimi, incelememiz kapsamını aşar niteliktedir ve bu konularda detaylı çalışmalar yapılmıştır⁹⁹. Cumhuriyet döneminde tarım reformu ile ilgili çıkarılan ilk kanun, 11.6.1945 tarihinde kabul edilmiş olan ve 15 Haziran 1945 tarihinde yürürlüğe girmiş olan, 4753 Sayılı "*Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu*"dur. Bu Kanun ile çiftçilere dağıtılmış olan topraklar, bir bütün olarak işletilen tarımsal işletmeler olarak kabul edilmiştir ve bu işletmelerin miras paylaşımı sebebiyle parçalanmasının önüne geçilmek istenmiştir. Bu tip arazilerin 25 yıl boyunca paylaşılması veya üzerindeki ortaklığın giderilmesi kabul edilmemiştir¹⁰⁰ (Ç.T.K m. 59/f). Bu 25 yıl süresince arazinin bedelinden kaynaklanan borcun ödenmemesi halinde, bu süre daha da uzayabilir. Yine bu kanunla 25 yıl içinde borç ödenmiş olsa dahi, arazi bölünemez, devir ve temlik edilemez. Bu kanun ile tarımsal işletmelerin en azından 25 yıllık bir süre için bölünmemesi ve devredilmemesi sağlanmak istenmiştir ancak bu süre tamamlandıktan sonra arazilerin küçük parçalara ayrılmasını önleyen ilke hükümler yoktur¹⁰¹.

1961 Anayasasının yürürlüğe girmesinden sonra da bir takım Tarım ve Toprak Reformu Kanun Tasarıları hazırlanmış ancak hiçbiri kabul edilmemiştir¹⁰². 19.7.1973 Resmi Gazete tarihli 1757 Sayılı "*Toprak ve Tarım Reformu Kanunu*" ikinci Toprak Reformu Kanunudur. Bu kanun yürürlüğe girinceye değin, ara dönemlerde çıkarılmaya çalışılan tasarıların hiçbiri kanunlaşmamıştır. 1757 Sayılı Kanun (16. dipnotumuzda belirttiğimiz üzere), Anayasa Mahke-

⁹⁹ CİN, s. 133 vd.; KÖPRÜLÜ, s. 127 vd.; SEVİĞ, Vasfi Raşit, *Toprak Hukuku Dersleri*, Ankara 1953, s. 224 vd.; BERKİ, Şakir, *Toprak Hukuku* 3. Bası, Ankara 1967, s. 58; EREN-BAŞPINAR, s. 52-114; ZEVKLİLER, s. 57-70.

¹⁰⁰ CİN, s. 141.

¹⁰¹ CİN, s. 142.

¹⁰² 1961, 1962, 1965, 1966, 1972 Tarihli Toprak Reformu Kanun Tasarıları.

mesi tarafından 10.05.1976 günlü, E.1973/42, K. 1976/48 Sayılı Karar ile iptal edilmiştir. İptal edilen Kanuna göre, ölen toprak sahibinin mirasçıları, kendilerine intikal eden toprakları, 54. maddede gösterilen miktarlardan az olmayacak şekilde taksim edebilecekler, arzu eden mirasçılar, toprak dağıtımından yararlanacak olan mirasçılara devir ve temlik ederek miras ortaklığına son verebileceklerdir (TTRK m. 69/2). Miras açıldıktan itibaren 6 ay içinde, mirasçıların aralarında taksim veya devir ve temlik yapmamaları halinde, tarımla ilgili olan taşınır ve taşınmaz mallar, Toprak ve Tarım Reformu Örgütüncü, mirasçılar arasında taksim edilir veya Kurum, toprağı en iyi işleyeceği anlaşılan mirasçı veya mirasçılara tahsis ederdi (TTRK m. 52, 53).

1757 Sayılı Kanun, sadece toprak ve tarım reformu bölgeleri arasında yer alan araziler için çözüm getirdiğinden, tüm ülke toprakları için uygulanamıyordu. Bu sebeple tarımsal taşınmazların miras yoluyla parçalanmasının önüne geçilmesinde yeterli ve yaygın korumayı sağlamaktan uzaktı.

22.11.1984'de 3083 Kanun numarası ile kabul edilen "*Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanunu*" günümüzde de yürürlüktedir. Adı geçen Kanunun uygulanmasını sağlamak üzere 11.6.1985 tarihli ve 85/9588 No'lu Bakanlar Kurulu Kararı ile "*Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanunu Uygulama Yönetmeliğı*"de kabul edilmiştir. Bu kanunun geniş kapsamlı bir tarım reformunu hedeflediğı adından da anlaşılmaktadır¹⁰³. Bu kanunun "Amaç" başlıklı 1. maddesinin -b- bendinde, "*Yeterli toprağı bulunmayan ve topraksız çiftçilerin zirai aile işletmeleri kurabilmeleri için Devletin mülkiyetinde bulunan topraklarla topraklandırılmalarını, desteklenmelerini, eğitilmelerini*" ve -c- bendinde, "*Ekonomik üretime imkân vermeyecek şekilde parçalanmış tarım topraklarının gerektiğinde ve imkânlar ölçüsünde genişletilmesi suretiyle de toplulaştırılmasını, tarım arazisinin ailenin geçimini sağlamaya ve aile iş gücünü değerlendirmeye yeterli olmayacak derecede parçalanmasını ve küçülmesini önlemeyi*" hedeflendiğı belirtilmiştir.

¹⁰³ "Sulama alanları", adı geçen Kanunun 2. maddesinde, "*Devletçe sulamaya açılan veya projeleri bitirilmiş olup da sulama yatırımlarına başlanan ve devam eden alanlar*" olarak tanımlanmıştır.

¹⁰⁴ EREN-BAŞPINAR, s. 127.

Yine aynı kanunun 6. maddesinde ise, Kanunun amaçları doğrultusunda, uygulama alanlarında¹⁰⁵, ilgili Kuruluş¹⁰⁶ tarafından isteğe bağlı olarak veya maliklerin rızası aranmaksızın arazi toplulaştırılması yapılabileceği düzenlenmiştir. Tarım topraklarının parçalanmasına engel olmak üzere, bu Kanunda madde 6/IV emredici bir nitelikte yapılmıştır. Bu düzenleme uyarınca, toplulaştırma sonucunda dağıtılan veya sahibine bırakılan tarım arazileri malikleri adına tescil edilir. Tescil edilen bu araziler, bu Kanunda yer alan hükümler dışında, o bölge için tespit edilmiş olan oranlardan daha küçük parçalara ne rızai olarak; ne de hükmen taksim edilemezler. Bu husus tapu siciline şerh edilir¹⁰⁷.

Tarım Reformu Kanununun 11. maddesinde, dağıtılan topraklara ilişkin olan tasarrufi işlemlere getirilen sınırlamalar yer almaktadır. Bu maddeye göre dağıtılan topraklar bölünemeyecektir ve miras hükümleri dışında, başkalarına devredilemeyecektir. Sahibine bırakılan topraklar, o bölge için belirlenmiş dağıtım normundan daha ufak parçalara bölünmeksizin devir ve temlik edilebilecektir. Kısacası, adı geçen topraklara ilişkin temlik tasarruflar geçerlidir ancak belirlenmiş dağıtım normundan daha küçük parçalara ayırma çabaları kesin hükümsüzlükle sakatlanacaktır. Temlik tasarruflar, sadece uygulama bölgelerinde durdurulmuştur ve uygulama bölgeleri dışındaki tarımsal işletmelere ilişkin bir tasarruf kısıtlaması, mevcut değildir¹⁰⁸.

“Dağıtılan ve sahibine bırakılan topraklarda mirasçıların tasarrufu” başlıklı 12. madde uyarınca, mirasçılar mirasın açılmasını müteakip altı ay içinde tarımsal işletmeyi aile ortaklığı şeklinde işletmezlerse veya rızaen kendi aralarında devir ve temlik işlemlerini yapmazlarsa, uygulayıcı kuruluş bu toprakları bedelini ödemek kaydıyla geri alır. 12. maddenin ikinci fıkrasına göre ise, kendilerine tarım toprağı bırakılanlar öldüklerinde, onlara ait olan tarım toprağı o bölge için tespit edilmiş olan miktarlardan az olmayacak şekilde mirasçılar arasında paylaşılarak, miras ortaklığına son verilebilir.

¹⁰⁵ “Uygulama alanları”, bu Kanuna göre Bakanlar Kurulunca sınırları belirlenmiş olan alanlardır (m.2/k).

¹⁰⁶ “İlgili kuruluş”, Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığına bağlı Toprak ve Tarım Reformu Genel Müdürlüğüdür (m.2/j).

¹⁰⁷ Bu yasak kanundan doğan bir tasarruf yetkisi kısıtlaması olduğundan, sicile şerh verilme- se dahi hüküm ve sonuçları doğacaktır.

¹⁰⁸ EREN-BAŞPINAR, s. 155.

13.2.2001 tarihinde, 4626 Sayılı Kanununun 2. maddesi ile değiştirilen 13. maddenin birinci fıkrası uyarınca, uygulama alanlarında, kamulaştırma, toplulaştırma, arazi değiştirilmesi ve dağıtım işlemlerinin tamamlanması veya tapuya tescili tamamlanıncaya kadar, gerçek kişiler ile özel hukuk tüzel kişilerine ait arazilerin mülkiyeti devir ve temlik edilemeyecektir. Ancak bu kısıtlama süresi de beş yılı aşamaz.

13. maddenin ikinci fıkrasına göre ise, kısıtlama süresi içinde arazisini ve işletmesini satmak isteyen kişiler, Uygulayıcı Kuruluşa başvurur ve Kuruluşa, altmış gün içinde bu arazileri ya kamulaştırır ya da bunların başkalarına satışına izin verir. Uygulayıcı Kuruluşun izni alınmadan yapılan devirler geçersizdir. Yani BK m. 19/II ve m. 20/I uyarınca batıldır.

Türkiye’de tarımsal işletmelerin miras yoluyla çok sayıdaki mirasçı arasında paylaşılması ve kırsal kesimdeki nüfusun gün geçtikçe çoğalması yüzünden, her jenerasyonda geride bırakılan mirasçı sayısının katlanarak artması, toprakların verimsizleşmesine ve gün geçtikçe yok olmasına sebep olmaktadır. Sadece Medeni Kanunda yer alan hükümler, bu tehlikenin önlenmesinde yeterli olmaktadır. Üstelik bu hükümler emredici olmayıp, mirasçılar tarafından bunlara aykırı çözümlerin kararlaştırılmaları tehlikesi, hiç de uzak değildir. Toprak reformunun hukuki boyutunu güçlü kılmak isteyen Kanun koyucu, özel kanunlar vasıtasıyla¹⁰⁹, bu açmazı halletmek istemektedir.

Tarımsal işletmeleri ilgilendiren bir diğer Kanun düzenlemesi, 26.02.1985 kabul tarihli ve 3155 Sayılı “*Tarım Reformu Genel Müdürlüğünün Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun*”dur. Bu Kanunda da “*tarım arazisinin parçalanmasının önlenmesi*”, Amaç başlıklı 1. maddede hedefler arasında yer almaktadır. Aynı zamanda bu Kanun ile Tarım Reformu Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Önceki Kanunlar ile kurulmuş olan “*Toprak Tarım Reformu Müsteşarlığı*”, bütçesi ile birlikte Genel Müdürlüğe devrolunmuştur (Geçici madde 1). Bu Yasa, toprak reformunun gerçekleştirilmesini sağlayacak kurumlarda ve yetkilerinde bir farklılık yaratmıştır, ancak önemli olan kurumların unvanlarını değiştirmek değil; o kurumların işlevselliğini arttırmaktır.

Günümüze yaklaşırken, 26.01.2003 Resmî Gazete Tarihli ve 25005 Resmî Gazete sayılı “*Tarım İşletmelerinin Yeterli Tarımsal Varlığa Sahip Olma-*

¹⁰⁹ Üstelik bu Kanunlar, TMK’daki tarımsal işletmelerin özgülenmesi hükümlerinin aksine, emredici nitelikteki hükümleri içerir.

dığının Tespitine Dair Yönetmelik” yürürlüğe girmiştir. Bu Yönetmelik sayesinde, tarım işletmelerinin bütünlüğü korunarak arazilerin bölünmesi engellenmekte ve paylaşımlar neticesinde işletmelerin yeterli ekonomik varlığa sahip olup olmadıkları belirlenebilmektedir (m.1). Ayrıca bu belirlemede uyulacak usul ve esaslar ortaya konmaktadır (m.2). Aynı Yönetmelik bünyesinde, yeter gelirli tarımsal işletme ve bölünebilirlik kriterleri (m.6) ile bölünemez tarımsal parsel büyüklüğü de netleştirilmiştir (m. 7).

30 Haziran 2003 Resmi Gazete Tarihli ve 25154 Resmi Gazete Sayılı 2003/20 No’lu “*Yeter Gelirli Tarımsal İşletme Büyüklüklerinin Tespitine Dair Tebliğ*” de yukarıda adı geçen Yönetmelik çerçevesinde, yeter gelirli tarımsal işletme büyüklükleri ile bölünemez tarımsal parsel büyüklüklerinin tespitine yönelik usul ve esasları düzenler. Bu Tebliğin sonunda ekler yer alır. EK 1’de Tarım Bölgelerine Göre İllerin Listesi vardır ve paylaşım konusu işletmenin hangi tarım bölgesinde yer aldığı buradan bulunur. EK 2 ve EK 3’de tarım bölgelerine göre Yeter Gelirli İşletme Büyüklükleri yer alır ve söz konusu işletmenin arazi varlığı ve büyüklüğü, buradaki oranlar ile karşılaştırılarak o işletmenin yeter gelirli olup olmadığı anlaşılır. Ancak işletmenin ihtisas işletmesi olduğu anlaşılırsa, EK 3’deki tablo değerleri esas alınır (m.10). İşletmenin birden fazla kişiye özgülenebilecek kadar büyük olması halinde, paylaşımında arazinin bölünebilir olup olmadığı kontrol edilerek, parsellerin paylaşımı buna göre gerçekleştirilir (m.11/1). Tarım işletmesi hakkında yapılan tespitler raporlanır ve işletmenin birden fazla mirasçıya özgülenip özgülenemeyeceği anlaşılır (m. 12). Bu rapora mirasçılar itiraz edebilirler ve bu itirazlar Sulh Hukuk Mahkemesine gönderilir (m.14/1).

Bu Tebliğ, 25005 Resmi Gazete sayılı Yönetmeliğin uygulanmasını, açıklığa kavuşturmuştur. Hem Yönetmelik hem de Tebliğ, tarımsal işletmelerin miras yoluyla çok küçük parçalara bölünmesine olanak tanımayan düzenlemelerdir. Yukarıda adı geçen tüm yasal düzenlemeler ile birlikte ele alındıklarında, TMK’daki tarımsal işletmelerin özgülenmesine ilişkin tamamlayıcı hukuk kurallarının yaratabileceği karmaşa ortamını yumuşatmaya ve Avrupa Birliği düzenlemelerine¹¹⁰ paralel bir hukuk uygulaması yaratılmasına katkıda bulunmaktadırlar.

¹¹⁰ AB hukukunda, tarımsal taşınmazların özgülenmesine ilişkin detaylı açıklamalar için bkz: TEKİNALP/TEKİNALP, s. 531-542; LERMAN, Zvi. “Land Reform and Farm Restructuring: What Has Been Accomplished to Date?”. American Economic Review,

IV. Tarım Reformu Genel Müdürlüğünün Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunun Değiştirilerek, Genel Müdürlük Bünyesinde Toprak Bankası Kurulmasını Amaçlayan Kanun Teklifi¹¹¹

28.10.2009 tarihinde, Tarım Reformu Genel Müdürlüğünün Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunun Değiştirilerek, Genel Müdürlük Bünyesinde Toprak Bankası Kurulmasını Hedefleyen bir Kanun Teklifi, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na sunulmuştur. Bu Kanun Teklifinin gerekçesinde, tarımsal üretimin sadece gıda güvenliğini sağlamakta değil ama aynı zamanda uluslar arası siyasette de önemli olduğu; ülkemizin doğru politikalarla coğrafi özellikleri, iklimi ve zengin kaynaklarıyla sadece kendi ihtiyaçlarını karşılamaktan öte, Avrupa Birliği üye ülkelerinin ana gıda tedarikçisi haline gelebileceği belirtilmiştir. Bu sebeple de, tarımsal arazilerin kaybına yol açmaksızın, amaç dışı kullanımları engellenmeli ve bireysel çıkarlar doğrultusunda parçalanmaları ve tarımsal üretim dışına çıkarılmaları durdurulmalıdır. Kanun teklifi gerekçesine göre son dönemlerde, yabancı kökenli bankalar, tarım arazilerinin ipotek edilmeleri karşılığı, çiftçilerimize ödeyebileceklerinden daha yüksek miktarlarda kredi sağlamakta ve borçların ödenmemesi durumunda ise bu arazilere el koymaktadırlar. İşte bu Kanun teklifi ile bir Toprak Bankası kurulması ve bu sayede açıklanan sıkıntıların aşılması hedeflenmektedir.

İşbu Kanun teklifi ile 05.03.1985 tarih ve 18685 sayılı Kanunun bazı maddelerinde değişiklikler yapılması öngörülmüştür. Kanun teklifi yedi maddeden oluşmaktadır. 2009 Tarihli Kanun Teklifi'nin 1. maddesi ile Tarım Reformu Kanununun 1. maddesinde değişiklik yapılmıştır. Yürürlükteki Kanunun 1. maddesinde Kanunun amacı ortaya konulmuştur. Tasarı ile bu maddede belirtilen amaçlar içerisine, *“tarım arazilerinin amacı dışında kullanılmasının ve parçalanmasının önlenmesi ile mülkiyet değişikliklerinin kurallara bağlanarak tarımsal üretimin dışına çıkarılmaması için bir toprak bankasının kurulması”* eklenmiştir.

Vol. 89, No.2, May 1999, s. 271-275; European Union, “Agricultural Situation and Prospects In The Central and Eastern European Countries: Summary Report.., Brussels Belgium: European Union, Agriculture and Rural Development, June 1998.

¹¹¹ Bu Kanun Teklifi, metnimizde bundan böyle, “2009 tarihli Kanun Teklifi” olarak adlandırılacaktır.

Kanun Teklifi'nin 2. maddesi ile Tarım Reformu Kanunu'nun 2. maddesinde bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu maddede, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü'nün görevleri sayılmıştır. Teklifin -c- bendinde bu görevler içerisine, tarım arazilerinin maksat dışı kullanılmasının ve parçalanmasının engellenmesi ve her türlü mülkiyet değişikliklerinin kurallara bağlanması suretiyle, bir Toprak Bankasının kurulup, işletilmesi ve bu amaçla hizmet üreterek gerektiğinde hizmetlerin satın alınması, hususları yer almaktadır.

2009 tarihli Kanun Teklifi'nin 5. maddesinin -a- bendine göre, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü bünyesinde bir Toprak Bankası kurulacaktır. Aynı maddenin -b- bendinde ise pek çok yenilik getirilmiştir. Bu bend uyarınca; tarım arazilerinin miras sebebiyle parçalanmasının önüne geçilmesi için tarımsal üretim yapacağını taahhüt eden en büyük çocuğa tarım arazisi özgülenir ve özgülenen mirasçı, arazinin rayiç bedel üzerinden belirlenen değeri karşılığı diğer mirasçılara paylarını öder. En büyük çocuk özgülenmeyi istemezse, talep hakkı büyük çocuktan küçüğe doğru intikal eder.

Bu düzenleme, eski Medeni Kanunumuzun tarımsal işletmelerin tahsisi hükümlerine daha uygun mahiyettedir. Zira, yürürlükte olan TMK m. 661 uyarınca, tarımsal işletmenin özgülenmesini isteyen mirasçı sayısı birden çok ise, sulh hâkimi, kişisel yetenek ve durumları göz önünde tutarak özgülenme kararını verir. TMK m. 661/II'ye göre, işletmeyi bilfiil işletmek isteyen ve bunu başaraabilecek ehliyetinde olan mirasçılara öncelik tanınır. TMK'da en büyük çocuğa veya erkek mirasçıya öncelik tanınacağına dair bir hüküm mevcut değildir. Mirasçılar arasında, kadın-erkek, büyük çocuk-küçük çocuk ayırımları yer almaz. Oysa eski Medeni Kanunun 598. maddesine göre, ölenin oğullarından hiçbiri tahsisi istemedikleri takdirde, kızları veya bunların kocaları işletmeye ehil olmaları durumunda tarımsal işletmenin kendilerine özgülenmesini isteyebilirlerdi¹¹². Teklifin 5. maddesinin -b- bendinde tarımsal işletmelerin özgülenmesine ilişkin getirilen düzenleme, yürürlükteki TMK ile uymadığı gibi, TMK hükümlerini iyileştirir, modernleştirir bir nitelikte değildir. Bu sebeple, 2009 tarihli Kanun Teklifinin tarımsal işletmelerin özgülenmesine ilişkin getirdiği bu düzenlemenin yasalaşmaması gerektiğini düşünüyoruz.

¹¹² Böyle bir ayırımın Kanun eliyle yapılmasının doğru olmadığını, Anayasa'ya aykırılık teşkil ettiğini ve 4721 Sayılı TMK ile bu ayırımın giderilmesinin yerinde olduğunu düşündüğümüzü, çalışmamızda daha önce belirtmiştik.

Kanun Teklifinin –b- bendinin 3. cümlesine göre, gerektiğinde özgülennenin yapılmadığı diğer mirasçılarının paylarının ödenmesi amacıyla, kurulacak olan Toprak Bankası, özgülenn mirasçıya, 10 yıl süreli, yıllık enflasyon değerinin faiz olarak tahakkuk ettirildiği bir kredi verecektir. Bu düzenleme son derece yerinde olmuştur. Özgülennenin yapıldığı mirasçı, çoğunlukla diğer mirasçılarının miras paylarını ödemek için kredi almak zorundadır. Bankalar, çiftçiye uzun süreli ve düşük faizli kredi vermemektedirler. Yüksek kredi borçlarını karşılamayan çiftçiler de tarımsal işletmelerinin satılması karşısında çaresiz kalmaktadırlar. Toprak Bankasının kurulması, hem bu taşınmazların kredi borçları için satılıp el değiştirmesini, hem de parçalanmasını engelleyebilecektir. Sırf bu amaçla kurulacak olan Toprak Bankası, tarımsal işletmelerin kırımına yol açan pek çok soruna somut çözüm yaratabilir ve Tarım Reformunun hukuk ayağının en güçlü dayanağını meydana getirebilir. Bu sebeple, 2009 Kanun Teklifi'nin getirdiği bu yeniliği destekliyoruz.

Yine aynı bend 4. cümle uyarınca, murisin hiçbir çocuğu, tarımsal işletmenin özgülennmesini istemezse, Toprak Bankası, tarım arazisinin rayiç bedel üzerinden belirlenen değerini mülk sahiplerine 6 ay içinde ödeyerek, işletmeyi devralır. Bu düzenleme ile yukarıda açıklandığı gibi, tarımsal işletmenin mirasçılar tarafından özgülennmesinin talep edilmemesi halinde, satılıp küçük parçalara bölünebilmesi riski ortadan kaldırılmış olmaktadır.

5. maddenin –c- bendine göre, 5 yıl süreyle tarımsal üretim için kullanılan tarım arazileri, belirlenen rayiç bedel üzerinden ve değeri malike 6 ay içinde ödenmek üzere, toprak bankasına devrolunur. Aynı maddenin –d- bendinde ise, *“ipotek karşılığı, teminat olarak gösterilen ve borcun ödenmemesi sonucu haczedilerek mülkiyet değiştiren tarım arazileri belirlenmiş rayiç bedel üzerinden değeri mülk sahibine 6 ay içerisinde ödenmek kaydıyla toprak bankasına devrolunur”* denilmektedir.

Kurulması planlanan Toprak Bankasının görevleri ve fonksiyonu dikkate alındığında, 2009 Kanun Teklifinin bir an önce yasalaşmasının ne kadar elzem olduğu anlaşılır. Yukarıda tarımsal işletmelerin özgülennmesinde uyulacak kriterlerin düzenlendiği 5. madde –b- bendi hariç tutulmak üzere, bu Teklif, Tarım Reformu ile hedeflenen amaçlara ulaşılmasında eksikliği duyulan hukuki altyapının da hazırlanmasını sağlayacak niteliktedir.

SONUÇ

Tarımsal işletmelerin özgülenmesi konusu, hem Medeni Kanunu, hem Toprak Reformunu, hem ekonomi bilimini, hem de ülke siyasetini yakından ilgilendiren bir olgudur. TMK'da bu konu 659. madde ile 668. maddeler arasında ele alınmıştır. Bu maddelerdeki düzenlemeler epey ayrıntılı olsa da, nitelikleri icabı emredici olmadıklarından, Kanun düzenlemesinden ayrılmak ve tarımsal taşınmazları, miras paylaşımı yoluyla parçalamak mümkündür. İşte bu sebeple, özel Kanunlar hazırlamak yoluyla bu sakıncanın giderilmesine çalışılmıştır. Tarım Reformunu başarıp, Avrupa Birliği mevzuatına paralel düzenlemeler getirmeyi hedefleyen Kanun koyucu, Cumhuriyet'in kurulmasından bu yana pek çok Kanun ve Kanun Tasarıları hazırlayarak, bir tarım ülkesi olan ve verimli toprakları ile neredeyse tüm Avrupa'ya öncülük edebilecek olan ülkemizi, bu taşınmazların parçalanıp yok olması tehlikesinden korumayı hedeflemiştir. 28.10.2009 tarihli Kanun Teklifi, bu yolda yapılmış olan en fonksiyonel çalışmalardan biridir. En kısa zamanda bu Teklifin yasalaşmasını ümit etmekteyiz.